

SHE'RIY TARJIMADA OHANGNI QAYTA TIKLASH

MALIKA BAXRONOVA MAMATJON QIZI*O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti**Tarjima nazariyasi va amaliyoti yo'nalishi*

+998931047989

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'rganilayotgan tilning nazariy va amaliy asoslari va lug'at boyligi, mazkur tilda ilmiy va badiiy adabiyotlarni tarjima qilish, o'rganilayotgan sharq tili va uning rivojlanish jarayoni, u tilning tarixiy shevashunoslik aspektlari, tarjima amaliyoti asoslari, matn tarjimasi, sinxron tarjima, ketma-ket tarjima, badiiy tarjima, terminologiya tarjimasi, yozma tarjima, ommaviy axborot tarjimasi, vizual tarjima, dars berish mahorati, va nutq madaniyati tamoyillarini egallashlari kerak. Shu bilan birga magistrant mutaxassis dunyoqarash bilan bog'liq tizimli bilimlarga ega bo'lishi, gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar asoslarini, joriy davlat siyosatining dolzarb masalalarini bilishi, axborot to'plash, tahlil qilish, saqlash, qayta ishlash va unumli foydalanish metodlarini egallash, o'zining kasbiy faoliyatida asosli mustaqil fikrlash va kerakli qarorlarni qabul qila olishi lozim.[1]

Kalit so'zlar: *adabiyot, badiiy asar, tarjima, tarjimon, she'r, qofiya, ruhiyat, ilhom, iste'dod, mahorat, badiiy did.*

KIRISH

She'riy tarjima asrlardavomidafilologlar, shoirlar, she'rshunos olimlar, she'riy tarjima masalalari bilan maxsus shug'ullangan mutaxassislar diqqat markazida bo'lib kelgan. She'riy tarjima nasriy tarjimadan ko'p jihatdan farq qilsa-da, ular o'rtasida mushtaraklik mavjud. Ular tillararo poetik yoki she'riy kommunikatsiyaga xizmat qiladi. She'riy matndagi informatsiya nasriy matndagi informatsiyadan tubdan farq qiladi. She'rdagi informatsiya mazmuni turli-tuman, bir-biriga zid va hatto biri ikkinchisini inkor etishi mumkin.[2] She'riy informatsiya o'z ichiga faktual hamda konseptual, ya'ni ma'noga bog'liq informatsiyani oladi. Ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq va ayni paytda ular bir-biriga dinamik qarshi boiadi. Faktual va mazmuniy informatsiya tashqi real yoki noreal dunyo haqida muayyan fakt, hodisa, voqealar asosida ma'lumot beradi. Badiiy nutq sirasiga kiradigan she'riy matn tarjimasi she'r tuzilishi qonun-qoidalarini hisobga oladi. Bunda nasr tahlilida qo'llanadigan ritm, ohang, sintaktik qurilish, badiiy obraz va boshqa badiiy unsurlar diqqat markazida bo'ladi.[3] Yuqorida keltirilgan tushunchalar va atamalar she'riy matn tahlilida ham qo'llaniladi, biroq ular she'riyatning qat'iy qonun-qoidalari asosida amalga oshiriladi. Har gal tarjimon she'riy tarjima tajribalarini o'rganish, she'riy

tarjimalaming yutuq va kamchiliklarini aniqlash, she'riy tarjima tahlili natijalari asosida ba'zi tavsiyalar ishlab chiqishga harakat qilgan. She'riy tarjimaning eng asosiy vazifasi — yaxshi she'r tarjimada yomon she'rga aylanib qolmasligiga harakat qilish, tarjima mazmunini iloji boricha to'liq saqlab qolish, she'riy matn shakllarining she'r mazmuniga mos ravishda ham vaznini, ham ohangni saqlab qolish hisoblanadi.[4]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

She'riy tarjimaning eng asosiy vazifasi — yaxshi she'r tarjimada yomon she'rga aylanib qolmasligiga harakat qilish, tarjima mazmunini iloji boricha to'liq saqlab qolish, she'riy matn shakllarining she'r mazmuniga mos ravishda ham vaznini, ham ohangni saqlab qolish hisoblanadi. Tarjimaning yaxshi-yomonligini nafaqat tarjimon, balki o'quvchi ham bir o'qishda sezishi lozim. She'riy tarjima? Umuman? tarjima ijodiy jarayon bo'lib, boshqa tilda asami qayta yaratish san'atidir. Tillar she'riy tizimlar, vazn, musiqaviy omillar orasida farq mavjud. Biroq mazkur farqlarni tarjimada qayta yaratish orqali tarjima matni yaratiladi. She'riy tarjimada asliyat va tarjima matni, ikki til she'riy sistemasi qanday bo'lishidan qat'i nazar, har bir she'r o'ziga yarasha noyob asar sanaladi.[5] Ma'lumki, she'riyat muayyan ritmga asoslanadi. She'riyat qonuniyatlari metrik birliklarda va ularning turli ko'rinishlarida ifodalanadi. She'riy musiqadorlik xos va ular turli xarakterga ega. Bunda so'zning ma'no va ifodaviy uyg'unligi, so'z kuchi va hamohang ishlatilishi nazarda tutiladi. She'r musiqasi, o'z navbatida, so'z jarangi, so'z shakli va ma'no birligi natijasi hisoblanadi. She'rda qo'lanadigan turli san'at she'riy musiqani amalga oshirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Shu bois har bir she'riy sistema o'z xususiyati, an'anaviy vazni, ritmi hamda ohangiga ega. She'riy tarjimada asaming hamma unsurlarini to'liq saqlab qolish imkoniyati yo'q, biroq ba'zi tarjimashunos olimlarning fikriga ko'ra she'rdagi obraz, she'riy hamohanglik saqlanishi lozim. She'riy obraz va hamohanglikning qanchalik saqlanishi tarjimon mahorati bilan belgilanadi.[6] Ingliz tarjimashunosi Steynli Kunitsning shahodat berishicha, she'riy muqobilikka erishish uchun tarjimonlar, odatda, "formal talablar hamda semantik aniqlik o'rtasida" mutanosiblikni saqlashga harakat qilgan ekan. Rus tarjimashunoslari asosiy e'tiborni she'riy tarjimaga talabni undan ham balandroq qo'yib, she'riy tarjimada formal aniqlikka qaratish lozimligini targ'ib qiladilar.[7]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

She'riy muqobilikka erishish she'riyatda keng qo'llaniladigan alliteratsiya, assonans, qofiya, o'zbek she'riyatida bunga qo'shimcha ravishda radif fikmi chiroyli va mazmunli, ifoda etishga xizmat qiladi. Agar yuqorida zikr etilgan fonetik stilistik vosita va usullar fikrni chiroyli va mazmunli ifoda eta olmasa va bu tarjimada formal vazifanigina bajaradigan bo'lsa, she'r mazmuniga putur yetadi, aksariyat hollarda she'riy tarjima matni asliyat matnidan uzoqlashib qoladi. Qo'llangan ifoda vositalari badiiy taassurotni kuchaytira olmasa, she'r ohangi, ritmi va asosiysi mazmuni o'zgarib

qoladi, she'rdan tegishli estetikzavq olish qiyinlashib, mazmun sayozlashadi va ifoda vositalari shunchaki tovushlar yig'indisidan iborat bo'lib qolishi mumkin. She'riy musiqa, asosan, ritm tuzilishiga, she'riy ritm nasriy ritmdan farqli o'laroq sintaksisdan emas, aksincha vazn asosida o'zi she'rning sintaktik tuzilishiga ta'sir etadi. She'riy sintaksis oddiy og'zaki nutq hamda badiiy sintaksisdan ancha farq qiladi, chunki unda odatiy so'z tartibi buziladi. Bu esa she'r uchun qonuniyat hisoblanadi. Tarjimada she'r sintaksisi alohida emas, balki she'riy matn talablari asosida, ya'ni vazn, ritm, ohang, qofiya va shu kabilarni amalga oshirish natijasida hosil bo'ladi.[8]

XULOSA

Ingliz an'anaviy she'rlarini o'zbek tiliga tarjima qilishdan avval ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi farqlarni yaxshi bilish lozim. Qiyosiy tipologik jihatdan yuqoridagi ikki tilni tahlil qilsak. German tillari oilasiga mansub ingliz tili hamda o'rol-oltay guruhiga tegishli turkiy tillar oilasiga kiradigan o'zbek tilining she'riy sistemasidagi, agar mavjud bo'lsa, o'xshash va farq qiluvchi tomonlariga alohida e'tibor berish lozim. Ulardagi leksik, grammatik va fonetik, uslubi va shu kabi farqlar she'riy tarjimada o'z ta'sirini ko'rsatadi. Grammatik jihatdan olganda, ingliz va o'zbek tillaridagi so'z tartibi bir-biriga to'g'ri kelmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Odilova. G. She'riy tarjima ko'ngil ishi. – T.: O'zbekiston adabiyoti va san'ati. 2013.8-son.
2. Zayniyev. B. Dildan to'kilgan durlar. – T.: Navro'z 2018.92 b.
3. Sariyev Sh. Adabiyot fanidan yaxlit o'quv-didaktik majmua. – T.: Sharq 2015.447 b.
4. G'afurov I., Mo'minov O., Qambarov N. Tarjima nazariyasi. – T.: Tafakkur Bo'stoni. 2012.217 b.
5. Musayev. Q. Tarjima nazariyasi asoslari. – T.: Fan 2005.352 b.
6. Salomov. G'. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. – T.: Faxrizoda 2003.54 b.
7. Aslonov, S., & Ruzimurodova, Z. (2020). THE USE OF ACRONYMS AND INITIALISMS IN BUSINESS ENGLISH. Студенческий вестник, (12-5), 34-35.
8. Sherzodovich, A. S. (2020). The role of online teaching and innovative methods. Science and education, 1(3), 524-528.